

Dobruja begligi

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar
написано kitapcy | 22 января, 2025
Dobruja begligi

DOBRUJA BEGLIGI

■ Alyslarda dogan bar...

Merdana ata-babalarymyzyň beglik guran ýeri bolan Dobruja häzir Rumyniýa döwletiniň Gara deñiz kenarlarynda galdy. Şeýle-de bolsa, biz bu makalany "Anadoly türkmen beglikleri" rubrikasynyň çäginde taýýarladyk. Anadola göçmän galan türkmenleriň häli-häzirlerem uly bölegi Dobrujada ýasaýarlar. Gysga wagtlyk dowam eden Dobruja begligini öwrenmek, belki-de ol ýerlerde galan ganybir doganlarymyz bilen doganlyk gatnaşyklaryny açmaga, olaryň beglik ýkyyländän soňra häzirki döwüre çenli geçen taryhy ýollaryny öwrenmäge, gyzyklanmaga mümkünçilik döreder. Makalany okan ýaşlarymyzda döräp biläýjek bu gyzyklanma bolsa, biziň ujypsyzja zähmetimiziň aňryýany bilen berjek miwesi diýip düşünýärис.

■ Dobruja begliginiň gurulmagy

Dobruja begligi Sary Saltygyň ogly Seýit Ysmaýyl Saltyk tarapyndan gurulyp, 1281-1299-nji ýyllarda Dobrujada hökmürowanlyk süren türkmen begligidir.

Gelip çykyşy boýunça saltykly türkmenlerinden bolan Sary Saltygyň ogly Seýit Ysmaýyl Saltyk birnäçe esger bilen pontuslularyň eýelän ýerleri bolan Sinop ve Amasýa sebitlerini gaýdyp alýarlar. Emma Anadoly Seljukly türkmen döwletiniň weziri Muhitdin Perwana (1262-1277), Sultan Gylyç Arslan IV-niň üsti bilen Seýit Ysmaýyl Saltygy we onuň atlylaryny ol ýerlerden uzaklaşdyryp, sebite öz oglunu dikme edip goýýar. 1264-nji ýlda Ysmaýyl Saltyk hem Wizantiýadan ýer talap edip jigitlerini we müňlerçe çadyrly cepni taýpasyn dan bolan türkmenleri Deliorman sebitine ýerleşýär we ol ýeri ýurt

edinmäge çalyşýar. Şol bir wagtyň özünde tagt üstünde agyzlary alaran Soltan Kyýaseddin Keýhysrow II-niň ogullarynyň biri hem Wizantiýanyň imperatory Mişel XVIII-den özi üçin ýer haýış edýär, onuň tarapyny tutýan seljukly begleri şeýlelik bilen Seýit Sary Saltygyň toparyna, cepni taýpasynyň arasyна goşulýarlar. Seýit Sary Saltyk has soňra Kryma gidip, Altyn Ordanyň hany Nogaý han bilen güýç birikdirýär we 1281-nji ýylda Krymdan Dobruja geçip Dunay derýasynyň kenarlaryny (Dobruja sebitlerini) eýeleýär. 1282-nji ýylda Ysmaýyl Saltyk cepni taýpasynyň hemme tiresini täze eýelän ýerlerine ýerleşdirýär we Dobruja begliginiň gurulandygyny yqlan edýär. 1297-nji ýylda Seýit Ysmaýyl Saltyk Dobrujanyň Isakça şäherinde aradan çykýar. Häzir onuň mazary Isakçanyň Babadag diýen ýerindedir.

XIII asyrda Dobruja begligine Anadolydan seljukly türkmenlerinden göç edenler köp boldy. Şeýlelikde beglik hasam ilatlaşdy we kuwwatlandy.

Seýit Ysmaýyldan soñ onuň ýerine ogly Eje Halyl Saltyk geçýär.

■ "Agzalalyk aýrar ili dirlikden..." ýa-da begligiň öz tatar kowumdaşlarmız tarapyndan ýykylmagy

1299-nji ýylda Altyn Ordada dörän tagt dawalary netijesinde tagty ele geçiriren tatarlar Altyn Ordanyň ýeňilen hany Nogaýa we onuň ýakyn soýuzdaşlary bolan Dobruja türkmenlerine hüjüm edýärler. Tatarlary Dobrujanyň üstüne hüjüm etmäge bolsa Wizantiýa gizlinlik bilen meçew berýärdi. Hanlygy ele geçiriren tatarlar Eje Halylyň ýolbaşçylygyndaky çepnileri we olaryň soýuzdaşy bolan Nogaý hanyň goşunyny derbi-dagyn edýärler. 1310-nyjy ýylda (käbir çeşmelerde 1306) Eje Halyl Saltyk, söweşde aradan çikan Nogaý hanyň aýaly Çiçek hatyn we onuň ogly Türi, Dobrujadaky ähli türkmenler we birnäçe nogay esgerleri bilen birlikde Çanakkale bogazyndan geçip Anadola girýärler we Karesi türkmen begligine sygynýarlar. Karesi ogullary begliginiň serkerdeleri Gazy Ewranos we Hajy Ilbegi Sary Saltygyň nesli bolan türkmenleri we Eje Halyly uly dabara bilen garşylaýarlar we olary öz ýerlerine ýerleşdirýärler.

Eje Halyl soňra Karesi begliginiň esasy serkerdeleriniň biri bolup Wizantiýa garşy bolan söweşleriň ençemesine gatnaşýar. 1360-njy ýylда Karesi begliginiň Osmanly döwletine birikdirilmegi bilen Eje Halyl osmanly doganlarynyň hyzmatyna girýär. Bu wakalaryň köpüsü "Saltyknama" atly kitapda beýan edilýär.

Häzirki Türkîyäniň Balykesir, Çanakkale, Bergama etraplaryndaky 100-den gowrak alawy çepni obalarynyň ilateş şol türkmenleriň nesli hasaplanýar. Şeýle hem olaryň belli bir bölegi beýleki türkmen taýpalaryna siňip gidipdir.

■ Giňişleýin öwrenmek üçin çeşmeler:

- 1) .. Machiel Kiel, "The Türbe of Sarı Saltık at Babadağ-Dobrudja", GDAAD, sy. 6-7 (1977-78), s. 205-227.
- 2). H. Stănescu, "Monuments d'Art Turc en Dobroudja", SAO, III (1961), s. 177-189.

Internet maglumatlary esasynda taýýarlandy.

Taryhy makalalar